

Bireycilik ve Toplulukçuluk Ölçeğinin Türkçe Geçerlemesi

Validation of Individualism-Collectivism Scale in Turkish Context

Engin Bağış ÖZTÜRK¹
Selcen KILIÇASLAN GÖKOĞLU²
Nihan KÜTAHNECİOĞLU İNAN³

<https://orcid.org/0000-0002-5596-4099>

<https://orcid.org/0000-0002-0237-5266>

ÖZET

Kültürler arası araştırmalarda bireycilik ve toplulukçuluk (IND-COL) konusunun en çok çalışılan kavram olması ve bireysel düzeyi de dikkate alabilmesi nedeniyle IND-COL Türkiye'nin kültürler arası yönetim yazınında önemli bir yer teşkil etmektedir. Ancak geçmiş çalışmalardan anlaşıldığı üzere IND-COL kavramının hem içerik hem de ölçüm anlamında problemli olduğu noktalar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma bu tür problemleri çözmek için tekrar düzenlenen yeni IND-COL ölçeğini Türkçe'ye kazandırmayı hedeflemektedir. Oyserman, Coon ve Kimmelmeier'in (2002) meta analizinden esinlenerek geliştirilen Türkçe IND-COL ölçeğini (Oyserman, 2005) geçerlemek için iki farklı çalışma tasarlanmıştır. 440 kişilik örnekleme dikkate alan birinci çalışma IND-COL'un çok boyutlu faktör yapısını (IND: başarıya önem vermek, özgürlüğe önem vermek, özgünlüğe önem vermek. COL: aile, grup içi kadercilik, kişilerarası ilişkiler) test etmiştir. 107 kişilik örnekleme dikkate alan ikinci çalışma ise aynı ölçeğin yakınsama ve ayırt edici geçerliliğini test etmiştir. Yeni IND-COL ölçeği kısmen geçerlenmiş ve ölçeğin yakınsama ve ayırt edici geçerliliği gösterilmiştir. Bu bulgular bireyciliğin ve toplulukçuluğun birbirinden ayrı kavramlar olduğunu ve IND-COL'un alt boyutlarının IND-COL'u belirli alanlarda daha iyi anlamaya yaradığını göstermiştir. Ancak yapısal bütünlüğün kısmen düşük olması IND-COL'un çok boyutlu yapısal güvenilirliğinin iyileştirilmesi gerektiğini de ortaya çıkarmıştır. Bu bulguların teorik önemi ve etkileri geçmiş yazın ışığında tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bireycilik, Toplulukçuluk, Ölçek Geçerleme, Kültürlerarası Yönetim, Türkiye

ABSTRACT

Since individualism and collectivism (IND-COL) construct is the most studied concept in cross cultural studies and can take individual-level issues into account, it constitutes an important part of Turkish cross-cultural management literature. However, previous studies indicate that the construct is problematic from both conceptual and methodological aspects. Therefore, this study aims to validate the new INDCOL scale which is designated to solve these problems. We conducted two studies in order to validate Oyserman's (2005) scale inspired from Oyserman, Coon, and Kimmelmeier's (2002) meta-analysis. The first study which was composed of 440 participants tested the factor structure of IND-COL (IND: success, uniqueness, freedom. COL: family, with-in group destiny, interpersonal relations). The second study which was composed of 107 participants tested the discriminant and convergent validity of the scale. The new IND-COL scale's factor structure was partly confirmed, and the scale showed convergent and discriminant validity. The results indicated that individualism and collectivism were separate constructs and specific sub-fields of IND-COL contributed to better understanding of the construct. However multidimensional structure of the scale had to be improved due to low structural integrity. In the light of these findings, theoretical implications are discussed.

Keywords: Individualism, Collectivism, Scale Validation, Cross-Cultural Management, Turkey

¹Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, Buca, İzmir, engin.ozturk@deu.edu.tr

²Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, Buca, İzmir, selcen.kilicaslan@deu.edu.tr

³Dr.,nk.nihan@gmail.com

1. GİRİŞ

Hofstede'nin (1980) kültür ile ilgili önemli çalışmasında öne sürdüğü bireycilik ve toplulukçuluk boyutu kültür çalışmaları kapsamında en fazla incelenen konulardan biri olmuştur. Birey çıkarlarının grup çıkarlarına kıyasla ne kadar öncelikli olduğuna odaklanan bu boyutun, kişilerin iç dünyalarından kişiler arası ilişkilere, gruplar arası ilişkilerden toplumsal yapılara kadar birçok konuyu etkilediği anlaşılmıştır (Oyserman vd., 2002; Schimmack, Oishi, & Diener, 2005; Taras, Kirkman, & Steel, 2010). Dolayısıyla bu kadar geniş uygulama alanı bulan bir kültür boyutunun doğru anlaşılması daha da önemli hale gelmektedir (Triandis, 1995).

Bireycilik ve toplulukçuluk boyutunu doğru anlamının başında gelen tartışmaların en önemlisi bireycilik ve toplulukçuluk boyutunun birbirinin zıttı olup olmamasıdır. Hofstede (1980) ve taraftarları bireycilik ve toplulukçuluk kavramının bir çizginin iki ucu olduğunu savunmaktadır. Buna göre bireyler aynı anda hem bireyci hem de toplulukçu olamaz. Bireyler ait oldukları grubun beklentileri ile kendi kişisel beklentileri arasında bir seçim yapmak zorundadırlar, dolayısıyla bu şekilde tercihte bulunmuş bir birey ya bireycidir ya da toplulukçudur. Ancak yapılan birçok çalışma bireyciliğin ve toplulukçuluğun birey düzeyinde aynı kavramın iki ucu olmadığı, birbirinden bağımsız kavramlar olduğunu göstermektedir (Taras vd., 2014). Diğer bir ifade ile kişiler hem bireyci hem de toplulukçu eğilimler gösterebilirler ve bu durum bir bireyin belirli koşullarda bireyci davranmasına neden olabilirken farklı koşullar altında toplulukçu davranmasına da neden olabilmektedir (Oyserman & Lee, 2008). Bu sonuç hem kavramsal hem de metodolojik açılardan bireycilik ve toplulukçuluk boyutunun tekrar değerlendirilmesini gerektirmektedir (Bond, 2002; Fiske, 2002).

İşte bu kapsamda Oyserman vd'den (2002) esinlenerek geliştirilen yeni IND-COL ölçeği Türkçeye kazandırılmak istenmektedir. Bu ölçek IND-COL kavramının tekrar değerlendirilmesi gerektiğini savunmakta, kavramı bireycilik ve toplulukçuluk olarak iki boyutlu olarak ele almakta ve belirli spesifik alanlara odaklanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu yönüyle kavramsal yenilik getiren Oyserman'ın (2005) ölçeği metodolojik anlamda da yeni sorular ve alanlar önermesi nedeniyle belirli yenilikler getirmektedir. Bu bağlamda çalışmada IND-COL ölçeğinin Türkçe geçerliliği test edilecektir. Böylelikle ulusal yazında kullanılmakta ancak kavramsal ve ölçüm olarak prob-

lemli olan ölçeklerin yerine kullanılabilecek başka bir ölçeğin Türkçe'ye kazandırılması hedeflenmektedir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

2.1. Bireycilik ve Toplulukçuluk

INDCOL kavramı ilk çıktığından beri çok çeşitli tanımları yapılmış olsa da son on yılda yapılan çalışmalarda araştırmacıların IND-COL'u belirli ortak noktalar üzerinden tanımladığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda IND-COL, iç grup normlarını, ihtiyaçlarını, görüşlerini ve iç gruba duyulan duygusal yakınlığı ön planda tutan tutum ve davranışları içermektedir (Triandis, 1995; Triandis, Bontempo, Villareal, Asai, & Lucca, 1988). Bu kapsamda bireylerin benlikleri, hedefleri ve ilişkileri ile ilgili düşünceler, tutumlar ve davranışlar özellikle incelenmiştir. Benlik çalışmalarında iç gruba gösterilen sadakat ve bağlılık derecesinin yüksek olması toplulukçuluğu, düşük olması bireyciliği ifade etmektedir (Markus & Kitayama, 1991). Önceliği iç grubun hedeflerine vermesi toplulukçuluğu, kendi kişisel hedeflerine vermesi ise bireyciliği ifade etmektedir (Triandis & Gelfand, 1998). İlişkiler açısından ele alınırsa bireyci kişilerde çekirdek aile üyeleri iç grubu meydana getirirken toplulukçu bireylerde ise iç grup geniş aile ve daha fazlasını kapsamaktadır (Hui & Triandis, 1986). Dolayısıyla IND-COL iç grubun kim olduğu, ne kadar geniş olduğu ve bu konuda bireylerin tercihlerinin neler olduğu ile ilgilenmektedir (Hofstede, 1980).

Bireycilik ve toplulukçuluk kavramı ile ilgili problem sadece kavramın bireysel düzeyde tek boyut olarak ele alınması değil, ayrıca çok boyutlu olarak ele alındığında farklı şekilde kavramsallaştırılmasıdır. Genel olarak bireycilik ve toplulukçuluk kavramları iç grup ile ilgili düşünceleri, tutumları ve davranışları ele alsa da bazı çalışmalar bireyciliği ve toplulukçuluğu eşitlik ve hiyerarşi perspektifinden ele almaktadır. Buna göre bireycilik ve toplulukçuluk yatay/dikey bireycilik ile yatay/dikey toplulukçuluk şeklinde ele alınmıştır (Triandis & Gelfand, 1998). IND-COL kavramında yatay vurgusu eşitlik ve denklik anlayışına göre bireyciliğin ve toplulukçuluğun irdelenmesini ifade ederken dikey vurgusu da statü ve düzen içerisindeki sıralamayı ifade etmektedir. Ancak IND-COL'un bu şekilde boyutlandırılmasının başka bazı problemler ortaya çıkardığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin Schimmack, Oishi, ve Diener (2005) dikey bireycilik kavramının güç mesafesi ile aynı kavram olduğunu iddia etmektedirler. Taras, Kirkman ve Steel (2010) ise dikey bireyciliğin Hofstede'nin (1980) erillik boyutundan ve dikey toplulukçuluğun ise yine

Hofstede'nin güç mesafesi boyutundan farklı olmadığını ifade etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında çok boyutlu olma konusu IND-COL içeriğinin tam olarak anlaşılmasını belirli noktalarda zorlaştırmaktadır (Oyserman vd., 2002). Bu nedenle IND-COL'un ne kadar farklı içeriklerden oluştuğunun bilinmemesi kavramın değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Ancak Oyserman vd.'nin (2002) yaptığı meta analiz çalışmasından çıkan bulgulara göre kavramın tekrar değerlendirilmesiyle IND-COL'a dair daha geniş bir bakış açısı sunulabileceği düşünülmektedir.

2.2. Bireycilik ve Toplulukçuluk Kavramında Çok Boyutluluk

Bugüne kadar INDCOL ile ilgili yapılan kültürel çalışmalar çok boyutluluk açısından ele alındığında iki farklı kesim ortaya çıkmaktadır. Birinci kesim INDCOL kavramını bir kavramın iki ucu olarak görürken ikinci kesim ise INDCOL kavramını birbirinden ayrı olarak ele almaktadır. Birinci kesim özellikle Hofstede'nin (1980) çalışmasını temel almakta ve IND ve COL kavramlarını aynı maddeler ile ölçmektedir. Bireysel düzeyde bu tür bir ölçüm INDCOL'u tekil bir kavram haline getirmekle birlikte son on yılda dönemde birçok araştırma (örn., Bearden, Money, & Nevins, 2006, Taras vd., 2014) INDCOL'un tek boyutlu olmadığını göstermektedir.

Kağıtçıbaşı (1996) ise IND-COL'u aynı kavramın iki zıt ucu değil, birbirinden bağımsız var olabilecek dünya görüşleri olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Her ne kadar toplum seviyesinde bir kavramın iki zıt ucu oldukları düşünülebilse de bireysel düzeyde iki farklı kavram olarak ele alınmaları gereği ortaya çıkmaktadır (Singelis, 1994). Örneğin Türkiye örneklemini kullanan ve INDCOL kavramını ölçen çalışmalarında genellikle çok boyutluluğu destekleyen araştırma bulguları olduğu ifade edilebilir (Li & Aksoy, 2007). Dolayısıyla bireysel düzeydeki kavramsal tartışmalarda, Hofstede'yi (1980) bireysel düzeyde ele alan ve ona bağlı ölçümler üzerinden çıkarımda bulunan çalışmalar problemlidir (Taras vd., 2014).

2.3. Ölçeklerle ilgili problemler

Oyserman vd.'nin (2002) meta analizinde birçok ülke skorunun, kullanılan IND-COL ölçeğine bağlı olarak farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Bu da yazarların meta analizde değerlendirdikleri IND-COL ölçeklerinin genelinde ölçüm problemi olduğu kanısına varmasına neden olmuştur. Türkiye bağlamında kullanılan IND-COL ölçeklerinin birçoğunda da problemler bulunmaktadır. Örneğin Wasti ve Erdil'in (2007) yaptığı

çalışmaya göre Triandis vd.'nin (1988) geliştirdiği ölçeğin bütün boyutları geçerlenememiştir. Özellikle dikey bireycilik boyutu Türkiye'de tam olarak çalışmamıştır. Li ve Aksoy'un (2007) yaptığı çalışmada ise bireyciliğin ve toplulukçuluğun birbirinden bağımsız iki boyut olduğu ancak bu boyutların kendi içerisinde yatay ve dikey ayrımının geçerli olmadığı ortaya çıkmıştır. Diğer çalışmalarda ise ölçeğin güvenilirlik katsayısı da oldukça düşük çıkmaktadır ve bu durum çalışmalar arası tutarlılık göstermeyerek ölçüm sorununu daha da arttırmaktadır. Örneğin Cukur, de Guzman ve Carlo'nun (2004) çalışmasında yatay bireycilik boyutunun içsel tutarlılık katsayısı ($\alpha=0,55$), Erkuş ve Banai'nin (2011) çalışmasında dikey bireycilik boyutunun içsel tutarlılık katsayısı ($\alpha=0,59$), Sakal ve Yıldız'ın (2015) çalışmasında yatay toplulukçuluk boyutunun içsel tutarlılık katsayısı ($\alpha=0,54$) oldukça düşüktür.

Diğer bir ölçek olan Singelis'in (1994) ölçeği de tam olarak geçerlenememiştir. Örneğin Wasti ve Erdil (2007) ölçek geçerleme çalışmalarında dört boyutlu modeli değil, üç boyutlu modeli (dikey bireycilik olmadan) geçerlemişlerdir. Bu ölçeği kullanan diğer çalışmalarda da (örn. Kumru, Carlo ve Edwards (2004); IND: $\alpha=0,54$), içsel tutarlılık katsayısı oldukça düşüktür. Ayrıca ölçeğin Türkçede tam çevirisi mümkün olmayan maddeleri bulunduğu bu nedenle bu maddelerin çıkarılması gerektiğine değinerek Türkiye'de başka ölçeklerin de araştırmalarda değerlendirilmeleri gerektiği belirtilmiştir (Wasti & Erdil, 2007).

Başka ölçekler kapsamında Green, Deschamps ve Paez'in (2005) geliştirdiği IND-COL ölçeği de Türkiye'deki örnekleme test edilmiş ancak karşılıklı bağımlılık (COL: $\alpha=0,57$) ile özgüven (IND: $\alpha=0,52$) boyutlarının içsel tutarlılıkları çok düşük çıkmıştır. Benzer şekilde Chew'in (1996) geliştirdiği IND-COL ölçeği de düşük güvenilirlik skorları elde etmiştir (IND: $\alpha=0,60$; COL: $\alpha=0,58$) (Nayir & Herzog, 2012).

Dolayısıyla yukarıda ifade ettiğimiz nedenlerden dolayı Türkiye'de başka bir IND-COL ölçeğinin de geçerlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda Oyserman vd.'den (2002) esinlenerek geliştirilen yeni IND-COL ölçeğini ilk önce kavramsal düzeyde sonrasında ölçüm anlamında irdeleneceğiz.

2.4. Oyserman vd.'nin (2002) önerdiği IND-COL Kavramı

IND-COL kavramı birbirinden bağımsız bireycilik ve toplulukçuluk kavramından oluşmaktadır. Bu kavramlarla ilgili düşünceler, tutumlar ve davranışlar bir bireyde bir arada bulunabilir. Yazarlara göre bireycilik

kavramı tanımı yukarıdaki tanımlamalarla örtüşmektedir ve bireyciliğin özünde kişinin kendisini merkeze alarak hedeflerini ve özgünlüğünü öne aldığını belirtmektedir. Bununla birlikte Oyserman vd. (2002), bireyciliği çok geniş ya da muğlak yapıların içinde incelemektense, daha önceki yayınların eleştirisini de dikkate alarak (örn. Bond, 2002) daha belirli alanlarda incelemeye çalışmıştır. Bu kapsamda bireycilik başarıya, özgürlüğe ve özgünlüğe önem vermek kategorilerinde incelenmektedir. *Başarı* bir bireyin hayattaki başarısının çok çalışmasına ve kendisini adamasına bağlı olmasını ve bununla kendisini tanımlamasını ifade etmektedir. Özgürlük ise kişinin kendi istediğini yapabilmesi ve bu sayede kendi mutluluğunu sağlayabilmesi ile ilgilidir. Özgünlük ise bireyin kendini genel olarak ya da birçok açıdan diğerlerinden ayırt edebilecek kadar farklılaşmasını ifade etmektedir. Bu da beraberinde hedeflerin, bağımsızlığın, kimlik bilincinin, rekabetçiliğin ve diğer kişilerle iletişim şeklinin dikkate alınmasını gerektirmektedir (Oyserman vd., 2002). Bununla birlikte toplulukçuluk kavramı da yukarıdaki tanımlamalarla örtüşmektedir ve grupların bireyleri birleştirdiği ve karşılıklı olarak yükümlülükler getirdiği bir yapıyı ifade etmektedir. Toplulukçuluk kapsamında bireylerin aile, grup içi kadercilik ve kişilerarası ilişki kategorileri dikkate alınmaktadır (Oyserman et al., 2002). *Kişiler arası ilişkiler* ilişkiselliğe önem vermek, içinde bulunulan grubun kişinin kim olduğunu tanımlayacak kadar onun için önemli olmasıdır. *Grup-içi kadercilik* dini, ulusal, etnik kimlik ve bununla ilgili değerlerin baskın olduğu bir dünya görüşüdür. *Ailecilik* ise aile ilişkilerine ve bağlarına önem vermek, aileden gelen hiyerarşik bağların önemli olması, aileden destek ve öğüt alarak hayatını şekillendirmeye çalışmak anlamlarına gelmektedir. Bu da beraberinde toplulukçu olan bireylerde aitlik, görev, harmoni, bağlam ve grup bilinciyle ilgili özelliklerin irdelenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla Oyserman vd. (2002) bireycilik için 3 alt boyut ve toplulukçuluk için 3 alt boyut olmak üzere 6'lı bir yapıya ulaşmışlardır. Bu çalışma da bu 6'lı yapıya uygun olarak ölçek geçerlemesi yapmayı amaçlamıştır.

2.5. Oyserman'ın (2005) IND-COL Ölçeği

Bu çalışmaya göre alan spesifik faktörler yazında en sık tekrar ve kabul edilen kavramlara göre belirlenmiştir. Oyserman ve arkadaşları (2002) alan spesifik faktörlerin maddelerini ise çeşitli IND-COL ölçeklerinden 36 madde derlemiştir¹ (örn. Oyserman, 1993; Singelis, 1994; Triandis, Bontempo, Villareal, Asai, & Lucca, 1988).

Toplulukçuluk kapsamında aile boyutu 7 madde, kişilerarası ilişkiler boyutu 6 madde ve grup içi kadercilik boyutu 6 madde ile ölçülmektedir. Bireycilik kapsamında ise başarıya önem verme boyutu 6 madde, özgünlüğe önem verme boyutu 6 madde ve özgürlüğe önem verme boyutu 5 madde ile ölçülmektedir (Oyserman, 2005). Bu ölçeğin Amerika, Japonya ve Kanada örneklemelerinde kabul edilebilir düzeyde güvenilirlikleri olduğu tespit edilmiştir (Oyserman, 2005). Jason, Luna, Alvarez ve Stevens'in (2016) A.B.D.'li denekler ya da Hawkins ve Teng Sze Wei'nin (2017) Singapur'lu denekler üzerinde yürüttüğü çalışmada ölçeğin güvenilirliği kabul edilebilir çıkmıştır.

Kemmelmeier vd. (2003) Oyserman'ın IND-COL kavramsallaştırması ile bugüne kadarki önemli görülen diğer ölçekleri karşılaştırarak değerlendirmiş ve içlerinden alan spesifik faktörlerden (örneğin otoriteryanizm gibi) en fazla beslenenin Oyserman'ın IND-COL kavramsallaştırması olduğunu belirtmişlerdir. Alan spesifik faktörlerle değerlendirmenin önemine yukarıda da bahsedilen nedenlerle yapılan vurgular bu ölçeği Türkiye örneğinde geçerlemeyi ilgi çekici hale getirmiştir.

3. YÖNTEM

Ölçek geçerleme kapsamında iki çalışma yapılmıştır. Her bir çalışma ayrı bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiş olup birinci çalışmada IND-COL ölçeğinin ölçüm modeli test edilmiş ve ikinci çalışmada IND-COL ölçeğinin yakınsak kavramlarla olan ilişkisi incelenmiştir.

3.1. Birinci Çalışma

3.1.1. Örneklem

Bu çalışmanın örnekleme Ege Bölgesi'nde faaliyet gösteren iki üniversitede öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrenciler araştırmaya ders kredisi karşılığında davet edilmiş ve katılımcılara araştırma kapsamında toplanan bilgilerin gizli kalacağı taahhüt edilmiştir. Araştırma için veriler çevrimiçi bir soru formuyla toplanmış ve toplamda 726 kişi araştırmaya katılmıştır. Ancak çevrimiçi yolla toplanan veriler üzerinde kontrolün az olacağı düşünüldükçe çeşitli eleme kriterleri dikkate alınmıştır (Eysenbach, 2004). Soru formundaki ölçek sorularını cevaplamayanlar, kontrol sorusuna yanlış cevap verenler ve araştırmaya birden fazla katılanlar elendiğinde birinci çalışmanın nihai örnekleme 440 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu katılımcıların %56'sı erkektir ve %40'ü üç büyük şehirde

(İstanbul, Ankara, İzmir) doğmuştur. Sosyo-ekonomik duruma cevap verenler arasında ise katılımcıların %50'si kendisini ortalama ya da ortalamanın üstünde bulmaktadır.

3.1.2. Veri toplama aracı

Ölçek olarak Oyserman, Coon ve Kimmelmeier'in (2002) meta-analizinde belirlediği ve alan spesifik faktörlere göre özelleştirdiği 36 madde kullanılmıştır (Oyserman, 2005). Ölçeğin İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi Brislin (1970) tarafından önerilen tercüme ve geri tercüme prosedürüne göre yapılmıştır. Buna göre ölçek ilk önce İngilizce'den Türkçe'ye sonra Türkçe'den İngilizce'ye farklı kişiler tarafından çevrilmiş ve orijinal metin ile çeviri metni karşılaştırılıp gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Katılımcılardan her bir maddeye ne kadar katıldıkları 7 dereceli Likert tipi ölçekle (1=*Hiç katılmıyorum*; 7=*Tamamıyla katılıyorum*) belirtmeleri istenmiştir.

3.1.3. Ölçek Geçerleme Stratejisi

Oyserman, Coon ve Kimmelmeier'in (2002) geliştirdiği ölçeğin geçerliliğinin ve güvenilirliğinin daha önceden tespit edildiğinden yola çıkarak bu çalışmadaki amacımız ölçeğin Türkçe versiyonunun geçerlilik analizini yapmaktır. Bunu yapmak için maddeler üzerinde doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. DFA'ya göre bir ölçüm modelinin ne kadar iyi olduğunu anlamak için iki aşamaya dikkat etmek gerekmektedir. Birincisi önerilen ölçüm modelinin uyum değerlerinin belirli sınırı geçmesi beklenmektedir. İkincisi ise önerilen ölçüm modelinin iç-içe geçmiş (nested) ya da alternatif diğer modellere (nonnested) göre anlamlı şekilde daha iyi olması gerekmektedir (Brown, 2006). Birinci aşamada Ki Kare değeri (χ^2), Standardize Edilmiş Kök Ortalama Kare Hatası (SRMR), Kök Ortalama Kare Yaklaşım Hatası (RMSEA) ve Karşılaştırmalı Uyum Endeksleri (CFI) incelenmiştir (Worthington & Whittaker, 2006). Bu endeksler için kabul edilebilir değerler SRMR için $\leq ,10$; RMSEA için $\leq ,06$; CFI için $\geq ,90$ 'dır (Kline, 2010). Bununla birlikte doğrulayıcı analizler tek bir kriter üzerinden yapılmadığı için, önerilen ölçüm modelinin genel olarak uyum endekslerindeki performansına ve ilgili yazındaki genel olarak kabul gören standartlara (normlara) dikkat edilmesi önerilmektedir (Marsh, Hau, & Wen, 2004). İkinci aşamada ise önerilen modelin içinde yuvalanmış diğer olası modeller de test edilir. Bu diğer modeller mümkün olduğunca teorik yönlendirmeler çerçevesinde yapılır ve önerilen model ile diğer modeller Ki Kare değerleri bazında kıyaslanır (Anderson ve Gerbing, 1988).

DFA uygulanırken sadece iç içe geçmiş modeller değil, alternatif/rakip modeller (nonnested) de karşılaştırılmalıdır (Jackson, Gillaspay, & Purc-Stephenson, 2009; MacCallum, Roznowski, & Necowitz, 1992). Bu alternatif modeller teorik olarak anlamlı olduğu ölçüde test edilmektedir. Bu tür durumlarda önerilen model alternatif modellerle karşılaştırılırken Ki Kare fark testlerine bakmak sağlıklı değildir (Merkle, You, & Preacher, 2016). Bunun yerine model AIC (Akaike Bilgi Kriteri) uyum değerlerine bakmak daha uygundur (Kline, 2010).

3.2. Birinci Çalışma Bulguları

Araştırmada altı faktörlü modelin (Tablo 1, Model 6) (aile, kişilerarası ilişkiler, grup içi kadercilik, başarıya önem verme, özgünlüğe önem verme ve özgürlüğe önem verme) iç içe geçmiş diğer modellerden daha iyi uyum değerlerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Model 6'nın Ki Kare fark değeri iç içe geçmiş modellerden (Model 1-5) anlamlı derecede daha iyidir. Ancak bu modelin (Tablo 1, Model 6) uyum değerleri, Kline'in (2010) önerdiği kabul sınırlarını geçememektedir (örn., RMSEA<.06).

Bu nedenle altı faktörlü modelin modifikasyon endeksleri ve faktör yüklenimleri incelenmiştir. Buradaki birincil amaç teorik olarak uyumsuzluk gösteren maddeleri tespit etmektir ve bunun sonucunda uyum değerlerinde iyileşme sağlanıp sağlanmayacağını görmektir (Jackson vd., 2009; MacCallum, Roznowski, & Necowitz, 1992). Modifikasyon endeksi anlamlı olan birçok madde olmakla birlikte teori ile uyumsuz olan sadece iki madde tespit edilmiştir. Uyumsuz maddelerin ilki "Kişisel Özgürlüğe Önem Verme" boyutundaki üçüncü maddedir (*Benim kişisel mutluluğum her şeyden daha önemlidir*). Bu madde özellikle "Kişisel Özgürlüğe Önem Verme" faktöründeki diğer maddelerin sözcük yapılarına (önemlidir, özeldir vb.) benzediği için ve "Kişisel Başarıya Önem Verme" faktöründe yer alan "hayattaki başarının" nasıl ele alındığı (örn., bazıları için mutluluk bir başarı koşulu olabilir) etkilediği için bu maddenin birden fazla yüklenime sahip olmasına neden olmuş olabilir. Uyumsuz maddelerin ikincisi ise "Aile" boyutundaki ikinci maddedir (*Kendi ailemin geleneklerini, göreneklerini, inançlarını ve değerlerini öğrenmek benim için önemlidir*). Bu madde "Grup içi Kadercilik" boyutu ile de doğrudan ilişkilidir. Çünkü aile geleneklerini öğrenme ve onlara uyum gösterme kişinin aile ile ilgili inançlarını içselleştirmesini ve kendisi için biçilen rolün kabul edilmesi anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla bu maddeler kavramsal olarak ayrışmayı sağlamadığı için analizden çıkarılmıştır. Bu

haliyle, modelin (Tablo 2, Model 7) iki uyum endeksi değeri (SRMR \leq 0.08; RMSEA \leq 0.06) ve serbestlik derecesine göre Ki Kare değeri kabul edilebilir düzeydedir (Kline, 2010). Model 7 ile Model 6 iç içe geçen modeller olmadığı için AIC değeri dikkate alınmıştır ve Model 7'nin değeri Model 6'dan farklı olduğu ve daha iyi uyuma sahip olduğu tespit edilmiştir.

Ancak bu modelin (Tablo 2, Model 7) nihai model olduğunu iddia etmek mümkün değildir, çünkü bu model diğer alternatif modeller ile karşılaştırılmalıdır. Tablo 2, bu modelin (Model 7) diğer olası teorik modellerle kıyaslanmasını göstermektedir. Rakip alternatif modeller IND-COL teorileri ışığında oluşturulmuştur. Bu kapsamda IND-COL'un çok boyutluluğu iki model (Model 8-Model 9) ile test edilmiştir. Özellikle Model 8, IND-COL alt-boyutlarının tek bir faktör tarafından tahmin edilebileceğini ve IND ve COL'un aynı kavramın iki ucu olduğunu iddia etmektedir (Hofstede, 1980). Bunu test etmek için Model 7'deki gizil faktörler tek bir üst gizil faktör (second order latent factor) altında

toplanmıştır. İkinci modelde ise Model 7'deki gizil faktörler iki farklı üst gizil faktör (IND vs. COL) altında toplanmış, ancak aralarında herhangi bir korelasyona izin verilmemiştir. Bu modelin iddiası ise IND'in ve COL'un birbirinden bağımsız ancak alt-boyutları tahminleyebilen üst kavramlar olmasıdır (Singelis, 1994; Triandis & Gelfand, 1998). Son modelde (Tablo 2, Model 10) ise ortak yöntemden kaynaklanabilen hataları ayırtırmak (Podsakoff, MacKenzie, Lee, & Podsakoff, 2003) ve boyutların özgün etkisini görmek için (Chen, West, & Sousa, 2006) ortak gizil faktörlü model (common latent factor) test edilmiştir. Özellikle son dönemde kültürlerarası çalışmaların ölçüm denkliği konusunda değerlendirilmesi önerilmektedir (Lilleoja, Dobewall, Aavik, Strack, & Verkasalo, 2016). Bu modeli ölçmek için Model 7'ye ek olarak tek bir ortak faktör daha dâhil edilir ve diğer bütün gizil faktörlerin maddelerine yüklenir. Ancak diğer gizil faktörler ile ortak gizil faktörler arasında korelasyona izin verilmez (Chen vd., 2006).

Tablo 1: İç-içe Geçmiş Modellerin Ki Kare Değerleri ve Uyum Endeksleri

Test Edilen Modeller	sd	χ^2	$\Delta\chi^2$	SRMR	CFI	RMSEA
Model 1: Tek Faktörlü Model	594	3811.65		.13	.45	.11
Model 2: İki Faktörlü Model (BİREYCİLİK, TOPLULUKÇULUK)	593	2639.72	1171.59	.10	.65	.09
Model 3: Üç Faktörlü Model (TOPLULUKÇULUK, BAŞARI, ÖZGÜRLÜK)	591	2455.74	183.98	.09	.68	.09
Model 4: Dört Faktörlü Model (AİLE, İLİŞKİLER, BAŞARI, ÖZGÜRLÜK)	588	2264.89	190.84	.09	.71	.08
Model 5: Beş Faktörlü Model (AİLE, İLİŞKİLER, BAŞARI, ÖZGÜRLÜK, ÖZGÜNLÜK)	584	2143.85	121.04	.09	.73	.08
Model 6: Altı Faktörlü Model (AİLE, KADERCİLİK, İLİŞKİLER, BAŞARI, ÖZGÜRLÜK, ÖZGÜNLÜK)	579	1664.44	479.42	.08	.82	.07

Not: N = 440. sd = Serbestlik Derecesi, χ^2 = Ki Kare, CFI (Comparative-Fit Index) = Karşılaştırmalı Uyum Endeksi, RMSEA (Root Mean Squared Error of Approximation) = Kök Ortalama Kare Yaklaşım Hatası. SRMR (Standardized Root Mean Square Residual) = Standardize Edilmiş Kök Ortalama Kare Hatası

Tablo 2: Alternatif Modellerin Ki Kare Değerleri ve Uyum Endeksleri

Test Edilen Modeller	sd	χ^2	AIC	SRMR	CFI	RMSEA
Model 6: Altı Faktörlü Model	579	1664.44	49425	.08	.82	.07
Model 7: Altı Faktörlü Model (2 Madde Eksiltilmiş)	512	1283.22	46348	.07	.86	.06
Model 8: Tek Üst Gizil Faktörlü Model İÇ-DIŞ GRUP BİLİNCİ (2 Madde Eksiltilmiş)	521	1455.11	46502	.10	.83	.06
Model 9: İki Üst Gizil Faktörlü Model BİREY & TOPLULUK (İlişkili Değil) (2 Madde Eksiltilmiş)	521	1377.15	46424	.10	.84	.06
Model 10: Ortak Gizil Faktörlü Model* (2 Madde Eksiltilmiş)	483	1107.77	46231	.06	.88	.05

Not: N = 440. sd = Serbestlik Derecesi, χ^2 = Ki Kare, CFI (Comparative-Fit Index) = Karşılaştırmalı Uyum Endeksi, RMSEA (Root Mean Squared Error of Approximation) = Kök Ortalama Kare Yaklaşım Hatası. SRMR (Standardized Root Mean Square Residual) = Standardize Edilmiş Kök Ortalama Kare Hatası, AIC (Akaike Information Criterion) = Akaike Bilgi Kriteri

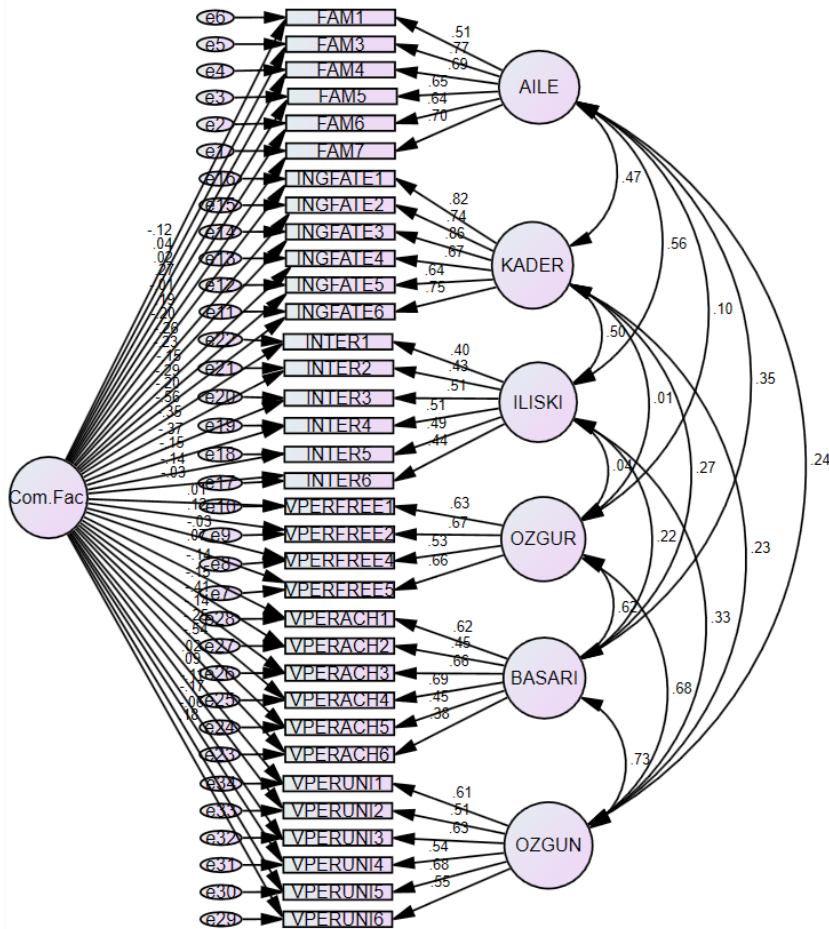
*Ortak gizil faktörlü model sınanırken bir maddenin hata varyansı negatif çıkmıştır, bununla ilgili çözüm prosedüre uygun şekilde uygulanmıştır.

Alternatif modeller iç içe olmadığı için kıyaslama AIC'ye göre yapılmıştır ve daha düşük AIC değerlerinin daha iyi olduğu prensibi kabul edilerek analiz edilmiştir (Kline, 2010). Buna göre Model 10'nun AIC değeri diğer modellerin değerlerinden daha iyidir. Ayrıca bu modelin (Tablo 2, Model 10), uyum endeksi değerleri ($SRMR \leq 0.08$; $RMSEA \leq 0.06$) ve Ki Kare değeri kabul edilebilir düzeydedir (Kline, 2010). Her ne kadar Model 10'nun bir uyum endeksi ($CFI \leq .90$) kabul edilebilir değer altında olsa da Türkiye'de IND-COL alanında yapılan çalışmalarda CFI değerleri genellikle $\sim .90$ civarındadır (örn. Öztürk, Kılıçaslan, & Karagonlar, 2015; Wasti & Erdil, 2007). Dolayısıyla, Marsh vd.'nin (2004) norm bazlı yaklaşımında önerdiği üzere bu çalışmadaki değerler alandaki normlara göre kısmen kabul edilebilir düzeydedir.

Bu sonuca göre Model 10 (Tablo 2), kabul edilmesi gereken nihai modeldir. Model 10'daki (Şekil 1) ortak faktör, modeli anlamlı şekilde iyileştirmektedir ve diğer gizil faktörlerdeki metot kaynaklı varyansı azaltmaktadır. Ancak daha da önemlisi, ortak faktörün etkisi

kontrol edilirken diğer gizil faktörlerin maddelerine olan yüklenimleri hala anlamlıdır. Dolayısıyla, ortak yöntem hatasının ayırttığı ortak faktör, herhangi bir faktörü gereksiz kılmamıştır. Bu da Model 10'daki haliyle ölçek, alan spesifik (aile, özgürlük vb.) konularda anlamlı şekilde katkı yapabileceğini ve kullanılabilirliğini göstermektedir.

Bununla birlikte ortak faktörün ne kadar geniş etkisinin olduğu ise önemli bir sorunsaldır (Podsakoff, MacKenzie, & Podsakoff, 2012). Ortak faktörün etkisi çok yüksek olabilir, bu da alan spesifik faktörlerin etkisini azaltabilir ve sonuçların sadece metod enfasyonundan kaynaklanmış olabileceğini gösterebilir. Bunu test etmek için faktör yüklerindeki varyans incelendiğinde model 10'daki ortak faktörün varyansı toplam açıklanan varyansın sadece %14'ünü açıklamaktadır. Lance ve arkadaşlarına göre (2010) bulguların ortak bir metottan suni olarak yaratıldığını düşünmek için bu rakamın en az %18 olması gerekmektedir. Bu sınıra kıyasla ölçüm modelinin ortak yöntem varyansından genele kıyasla daha az etkilendiği ifade edilebilir.

Şekil 1: Doğrulayıcı Faktör Analiz Sonuçları (Model 10)

3.3. İkinci Çalışma

3.3.1. Örneklem

İş hayatı deneyimine sahip olmak kültürel belirli farkların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabileceği için ikinci çalışmada iş deneyimi olan kişiler araştırmaya davet edilmiştir. İş deneyimi bulunan kişiler kartopu örneklemi ile araştırmaya davet edilmiştir. Özellikle yarı zamanlı çalışan öğrenciler ve tam zamanlı çalışan insanlar araştırmaya davet edilmiştir. Araştırmanın verileri çevrimiçi bir soru formu yoluyla toplanmıştır. Araştırmaya toplamda 118 kişi katılmıştır ancak eleme kriterleri dikkate alındığında ikinci çalışmanın nihai örneklemi 107 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu katılımcıların %57'si erkek ve %19'u üç büyük şehirde doğmuştur. Sosyo-ekonomik duruma cevap verenler arasında ise katılımcıların %50'si kendisini ortalamada ya da ortalamanın altında bulmaktadır. Ayrıca bu katılımcıların yaş aralığı 17-52 arasında değişmektedir.

3.3.2. Veri toplama aracı

Bireycilik-Toplulukçuluk-1: Oyserman'ın 2002 yılındaki meta analiz çalışmasından (Oyserman vd., 2002) esinlendiği IND-COL ölçeği kullanılmıştır (Oyserman, 2005). Yukarıdaki analizler dikkate alınarak problem olan iki madde ölçekten çıkarılmış ve 34 madde dikkate alınmıştır. Katılımcılardan her bir maddeye ne kadar katıldıkları 7 dereceli Likert tipi ölçekle (1=*Hiç katılmıyorum*; 7=*Tamamıyla katılıyorum*) tespit edilmiştir.

Bireycilik-Toplulukçuluk-2: Yakınsama ve ayırt edici geçerliliği test etmek için IND-COL ile ilgili en sık kullanılan ölçeklerden biri olan Triandis ve Gelfand'ın (1998) ölçeği kullanılmıştır. Yazarlar bu ölçek bireyciliği ve toplulukçuluğu yatay ve dikey olarak ayırmaktadır. Bu doğrultuda *yatay bireycilik*: kişisel benzersizlik/özgünlüğe, seçme özgürlüğüne, bağımsızlığa önem vermek; *dikey bireycilik*: rekabete, toplumdaki hiyerarşik yapıdan kaynaklanan statülere, önem vermek; *yatay toplulukçuluk*: eşitler arasındaki sosyal ilişkilere değer vermek; *dikey toplulukçuluk*: anne-babaya, yaşlılara saygı duymak, içinde bulunulan grubun iyiliğini kendi

bireysel iyiliğinden önce tutmak, fedakârlık yapmak olarak tanımlanmıştır. Bu dört faktörlü yapıyı ölçmek için toplam 16 soru sormuşlardır. Ölçek maddelerinin çevirileri Wasti ve Erdil (2007) tarafından yapılmış olup maddeler 7'li Likert tipi bir ölçek kullanılarak (1=*Hiç katılmıyorum*, 7=*Tamamen katılıyorum*) ölçülmüştür.

3.3.3. Yakınsama ve Ayırt edici Geçerlilik Analizi

Bu ikinci çalışmada Oyserman'ın ölçeğinin (2005) diğer bir IND-COL ölçeği ile ne kadar örtüştüğü korelasyonla incelenecektir. Bu çalışmadaki temel beklentimiz Oyserman'ın geliştirdiği ölçekteki aile, grup içi kadercilik, kişilerarası ilişkiler boyutlarının Triandis ve Gelfand'ın (1998) ölçeğindeki yatay/dikey toplulukçuluk ile yüksek korelasyona sahip olacağıdır. Ayırt edici geçerlilik kapsamında ise Oyserman ve arkadaşlarından esinlenen (2002) ölçeğin aynı boyutlarının Triandis ve Gelfand'ın (1998) ölçeğindeki yatay/dikey bireycilik ile düşük korelasyona sahip olacağıdır. Bununla birlikte aynı ölçeğin başarıya önem vermek, özgürlüğe önem vermek ve özgünlüğe önem vermek boyutlarının Triandis ve Gelfand'ın (1998) geliştirdiği ölçekteki yatay/dikey bireycilik ile ilişkili olacağı düşünülmektedir. Ancak aynı boyutların Triandis ve Gelfand'ın (1998) geliştirdiği ölçekteki yatay/dikey toplulukçuluk ile ilişkili olmayacağı düşünülmektedir.

3.4. İkinci Çalışma Bulguları

Tablo 3'deki korelasyon analizine göre dikey ve yatay bireycilik kavramları ve aile, grup içi kadercilik ve kişilerarası ilişkiler boyutları ile ilişkili değildir. Beklendiği gibi yatay ve dikey bireycilik başarıya önem vermek, özgünlüğe ve özgürlüğe önem vermek boyutları ile %35-%64 arasında anlamlı pozitif korelasyona sahiptir. Ancak dikey ve yatay toplulukçuluk kavramı aynı boyutlar ile ilişkili değildir (bir faktör hariç). Diğer bir açıdan, yukarıda ifade edildiği gibi, dikey ve yatay toplulukçuluk boyutları aile, grup içi kadercilik ve kişilerarası ilişkiler boyutları ile %20-%70 arasında anlamlı pozitif korelasyona sahiptir. Bu da bize Oyserman'ın (2005) ölçeğinin yakınsama ve ayırt edici geçerliliğinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Toplulukçuluk Ölçeğinin Yakınsak Kavramlarla Olan Korelasyonları ve Güvenilirlik Katsayıları

Faktörler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Aile	(.89)									
2. Grup içi Kadercilik	.32**	(.90)								
3. Kişilerarası İlişkiler	.25**	.35**	(.64)							
4. Başarıya Önem Vermek	.15	.26**	.25**	(.74)						
5. Özgürlüğe Önem Vermek	-.16	-.02	.03	.35**	(.64)					
6. Özgünlüğe Önem Vermek	.04	.06	.08	.58**	.31**	(.80)				
7. Yatay Toplulukçuluk	.36**	.10	.41**	.12	-.01	.04	(.64)			
8. Yatay Bireycilik	-.08	.00	-.11	.48**	.55**	.50**	-.07	(.74)		
9. Dikey Toplulukçuluk	.73**	.34**	.20*	.20*	-.12	.01	.56**	-.03	(.72)	
10. Dikey Bireycilik	-.09	.17	.22*	.63**	.35**	.42**	-.05	.45**	-.02	(.68)

Not: İlk altı madde Oyserman (2001) ölçeğinin boyutları, son dört sıradaki boyutlar ise Triandis & Gelfand (1998) ölçeğinin boyutlarıdır. Her bir faktörün içsel tutarlılık katsayısı (cronbach alfa) köşegen üzerinde parantez içinde gösterilmiştir.

*Korelasyon $p \leq .05$ seviyesinde anlamlıdır.; ** Korelasyon $p \leq .01$ seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 3'te gösterilen bulgulara göre, bağımsız bir benlik kavramına, özgürlüğe ve özgünlüğe önem vermek anlamında kavramsallaştırılan yatay bireycilik ile Oyserman'ın (2005) bireycilik yerine kullanılmasını önerdiği üç boyut olan başarıya önem vermek, özgürlüğe önem vermek ve özgünlüğe önem kavramları arasında yüksek korelasyon çıkmıştır. Özellikle eşitler arasında başarılı olmak veya başka bir deyişle rekabete önem vermek ile Oyserman'ın (2005) başarıya önem vermek boyutları en yüksek korelasyona sahip çıkmıştır. Toplumdaki hiyerarşik ilişkilerden kaynaklanan üstlere (aile büyükleri ve yaşlılar gibi) saygı göstermek ve onlarla olan ilişkilere değer vermek anlamına gelen dikey toplulukçuluk ile Oyserman'ın (2005) ailecilik boyutu yüksek korelasyona sahip olarak bulunmuştur. Dikey toplulukçuluğun dini değerlere önem verme (dindarlık) gibi kavramlarla ilişkilerinin incelenmesi gerektiği yönünde yapılan çağrılara bir cevap olarak grup içi kadercilik boyutunun çoğu sorusunda bahsedilen dini değerler vurgusu ile, grup içi kadercilik ile dikey toplulukçuluk arasında da anlamlı pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Eşitler arasındaki sosyal ilişkilere önem verme olarak tanımlanan yatay toplulukçulukla ise kişilerarası ilişkilere önem boyutu en yüksek korelasyona sahip olarak bulunmuştur.

4. TARTIŞMA

Bu çalışma ile bireycilik ve toplulukçuluk boyutu ölçüm anlamında tekrar değerlendirilmiştir. Özellikle geçmiş yazında kullanılan ölçeklerin belirli metodolo-

jik eksikliklerinin olması ve bu eksikliklerin kavramsal düzeyden de gelmesi yeni bir IND-COL ölçeğinin değerlendirilmesini gündeme getirmiştir. Bu kapsamda Oyserman, Coon ve Kimmelmeier'dan (2002) esinlenerek geliştirilen yeni IND-COL ölçeğinin Oyserman'ın (2005) Türkçe versiyonunun geçerlilik analizi yapılmıştır. Bu ölçeğe göre IND-COL kavramı bireycilik ve toplulukçuluk olarak birbirinden bağımsız iki farklı boyuttan oluşmaktadır ve her bir boyut üç farklı alt alandan oluşmaktadır. Toplamda altı spesifik alt alan (IND: özgürlük, özgünlük, başarı; COL: aile, grup içi kadercilik, kişilerarası ilişkiler) üzerinden geliştirilen bu 36 maddelik ölçek iki örneklem grubunda test edilmiştir.

İlk örneklem grubu üzerinde yaptığımız incelemeler doğrultusunda IND-COL ölçeğinin alanlar bazında kısmen geçerlendiğini belirtebiliriz. Her bir alanın bireycilik ve toplulukçuluk kavramını anlamada özel bir katkı yaptığı doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ile ortaya çıkmıştır. Böylelikle IND-COL kavramının oluşturan her bir spesifik alanın bireylerin düşüncelerini, tutumlarını ve davranışlarını anlamada özgün katkısı bulunmaktadır.

Bununla birlikte bireycilik için dikkate alınan üç alt alan (özgürlük, özgünlük, başarı) ya da toplulukçuluk için dikkate alınan üç alt alan (aile, grup içi kadercilik, kişilerarası ilişkiler) daha üst düzey boyutlar tarafından tam olarak açıklanamamaktadır. Her ne kadar kavramsal açıdan daha üst düzey bir kavramın (bireycilik ve toplulukçuluk) spesifik alanları (örn. özgürlük, grup içi

kadercilik) belirlediğini genel olarak kültürler arası çalışmalarda varsaysak da istatistiksel modelde bu durum ortaya çıkmamıştır. Diğer bir deyiş ile bireycilik ya da toplulukçuluk kavramları, kendilerinin alt başlığı olduğu düşünülen kavramları tamamıyla ifade edememektedir. Bu bulgular teorik olarak daha yalın modellerin daha kötü uyum değerlerine sahip olduğunu gösteren diğer çalışmalarla da örtüşmektedir (örn., Freeman & Bordia, 2001; Hui & Yee, 1994). Bu durum, IND-COL'un alt boyutlarının birbirinden farklı yapılardan etkilendiğini, dolayısıyla bu kavramın daha farklı bir şekilde gruplanması gerektiğini gösteriyor olabilir (Hui & Yee, 1994).

Çalışmamızda altı faktörlü modelin (Tablo 2, Model 10) kısmen kabul edilmesi, IND-COL kavramının belirli bölümlerine odaklanarak ölçümler yapılmasını desteklemektedir. Bu bulgular, Briley ve Weyer'in (2001) çalışmasında bulunduğu ve önerdiği odaklanma stratejisi ile örtüşmektedir. Taras vd.'nin (2014) yaptığı meta analiz çalışması da bu mesajı destekler niteliktedir. Bu yazarlara göre IND-COL ölçeğinin kullanılabilirliği için ölçeğin amaca uygun olması gerekmektedir. Buna benzer bir bulgu çalışmamızda da ortaya çıkmış ve spesifik alanların IND-COL kavramını anlamada ve eğilimleri belirlemede önemli olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle bundan sonraki çalışmalarda IND-COL kavramını genel çatı olarak kullanmak yerine, çalışılan alanın tam ihtiyacı olarak kavramı belirlemek daha önemli ve yardımcı olabilir. Örneğin, bireyleri anlamada aileye olan bakış açısını ortaya koymak için bu çalışmada geçerlilik analizini gösterdiğimiz *aile* alt ölçeği kullanılabilir. Ancak coğrafi yerin ve sosyal bağların önemi çalışılmak isteniyorsa genel IND-COL ölçeği yerine *bağlamsallık* (Owe vd., 2012) ölçeği daha yararlı olabilir. Ya da bireylerin yakın çevreleri ile olan ilişkisini ve bunun bireyler üzerindeki etkisini anlamak için genel IND-COL ölçeği yerine *ilişkisel benlik* ölçeğinin (Cross, Bacon, & Morris, 2000) kullanılması yerinde olabilir.

Farklı bir açıdan ele alınırsa, Oyserman'ın (2005) geliştirdiği ölçeğin alan spesifik vurgularını ortadan kaldırarak toplulukçuluk üzerinden genel yorum yapmak belirli ve daha güçlü ilişkilerin gözden kaçırılmasına neden olabilir. Örneğin, Oyserman'ın önerdiği boyutların psikometrik özelliklerini ortadan kaldırarak toplulukçuluğu genel olarak değerlendirmek (örn. Baltacı, 2014; Kurtuldu, 2016) kültürler arası farklılıkları anlamada eksik kalabilir. Dolayısıyla IND ve COL'un sadece iki farklı boyut olarak değil de ayrıca alt boyutlar açısından da irdelenmesi gereğini vurgulaması, daha

odaklı çalışmaların alt yapısını hazırladığı için bu çalışmanın önemli katkılarından biridir.

İkinci örneklem grubu üzerinde yaptığımız incelemeler, ölçeğin boyutlarının yakınsak kavramlarla ilişkilerinin de geçerliliğini göstermektedir. Wasti ve Erdil (2007) tarafından Türkçe geçerlemesi yapılan, Triandis ve Gelfand (1998) tarafından geliştirilen IND-COL ölçeği ile Oyserman (2005) tarafından geliştirilen ölçeğin korelasyonları yazındaki bugüne kadar bahsi geçen ilişki ve tanımlara da uygunluk göstermektedir. Bununla birlikte Oyserman'ın (2005) ölçeği sadece Triandis ve Gelfand'ın (1998) ölçeği ile kıyaslanmıştır. Bu çalışmanın yakınsak ve ayırt edici geçerliliğini kısıtlamaktadır. Dolayısıyla gelecek çalışmalar diğer IND-COL ölçeklerini kullanarak yakınsak geçerliliğin kapsamını genişletebilir. Örneğin, Taras vd.'nin (2014) meta analizinde kullandığı Singelis'in (1994) ölçeği ya da Gudykunst vd.'nin (1996) ölçeği ile karşılaştırılabilir. Ya da Türkiye bağlamında geliştirilen kültürel ölçekler (örn. Aldemir, Arbak & Özmen, 2003) ile ne kadar örtüştüğü de değerlendirilerek yakınsama geçerliliği tartışılabilir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gerek hususlardan bir tanesi karşılaştırılmak istenen ölçeğin hangi düzeye göre tasarlandığıdır. Oyserman'ın (2005) ölçeği birey düzeyindeyken diğer ölçekler (örn. Hofstede, 1980) ulusal düzeyde ölçüm için tasarlanmış olabilir. Bu tür bir durum ekolojik hataya (Brewer & Venaik, 2014) neden olabileceği için de karşılaştırılmak istenen ölçeğin de birey düzeyinde tasarlanmış ya da uyumlaştırılmış olmasına dikkat etmek gerekmektedir (Sharma, 2010).

Bu çalışmanın en önemli kısıtlarından bir tanesi IND-COL ölçeğini saha araştırması şeklinde çalışması olabilir. Her ne kadar yazındaki birçok araştırma IND-COL kavramını belirli ölçekler ile sahada ölçmeye çalışsa da bu yöntem neden-sonuç ilişkisini zayıflatmakta ve çalışmanın içsel geçerliliğini düşürebilmektedir. Bundan sonraki çalışmalar bireyciliği ve toplulukçuluğu değer ölçeği olarak ölçmek yerine deneysel bir tasarım üzerinden de yürütülebilir. Örneğin bireycilik ve toplulukçuluk kavramı kelime kullanımı, dil seçimi, vaka tercihi ya da grup çalışması şeklinde tetiklenebilir ve böylelikle kişiler koşullandırılabilir (Oyserman ve Lee, 2007). İşte bu tür bir yöntemin kültürler arası çalışmalarda önemli bir adım olacağı ifade edilmektedir (Oyserman, Coon ve Kimmelmeier, 2002). Bu yöntemde deneysel manipülasyonlar yapılmakta olup (Torelli ve Kaikati, 2009) daha tutarlı sonuçların elde edildiği anlaşılmaktadır (Oyserman ve Lee, 2008).

Bu çalışmanın ikinci önemli kısıtı ise ölçeğin yapısal geçerliliğinin düşük olmasıdır. Her ne kadar bu çalışmada test edilen ölçeğin uyum değerleri uluslararası yazındaki IND-COL uyum değerlerinin ortalamasından daha iyi bir değere sahip olsa da (Taras vd., 2014), bu ölçeğin yapısal geçerliliği iyileştirilmelidir. Bu tür durumlarda belirli çalışmaların önerileri doğrultusunda (MacCallum & Austin, 2000; Triandis, Chan, Bhawuk, Iwao, & Sinha, 1995), bundan sonraki çalışmalar farklı yöntemlerle veriler toplayarak ya da farklı değerlendiriciler kullanarak ölçeğin yapısal geçerliliğini rafine etmelidir. Ölçeğin Türkiye örneğinde daha fazla test edilmesi gereği, ölçeğin çok boyutluluğunun her kültürde aynı olup olmadığının tam olarak bilinmemesi ve ölçeğin çok sorudan oluşması gibi diğer konular da kısıtlara eklenebilir.

SON NOTLAR

¹ Ölçeğin orijinal sorularına <https://dornsife.usc.edu/assets/sites/782/docs/indcol.doc> adresinden ulaşılabilir.

5. SONUÇ

Bu çalışma yeni bir bireycilik ve toplulukçuluk ölçeğinin Oyserman, (2005) Türkçe geçerlilik analizi yapılmıştır. Bu ölçek daha önceki çalışmalarda bireyciliği ve toplulukçuluğu tek boyutlu olarak ele alan çalışmalardan ya da bu kavramı daha muğlak ya da geniş bir açıdan ele alan çalışmalardan ayrılmaktadır. Her bir kavram ile ilgili belirlenen alt alanlar bireyciliği ve toplulukçuluğu daha odaklı bir şekilde anlamaya olanak tanımaktadır. Özellikle çeşitli kavram ve ölçüm problemleri bulunabilen diğer ölçeklere kıyasla, bu ölçeğin daha odaklı ölçümlere dair bir arayışın cevabı niteliğinde olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aldemir, C. M., Arbak, Y., & Özmen, N. T. Ö. (2003). "Türkiye'de İşgörme Anlayışı: Tanımı ve Boyutları" *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(1): 5–28.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. (1988). "Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach" *Psychological Bulletin*, 103(3): 411–423. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.103.3.411>
- Baltacı, A. (2014) "Değerlendirme farklılıklarının ve atfın nedenselliğinin açıklayıcısı olarak kültür" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31): 720–727.
- Bond, M. H. (2002). "Reclaiming the individual from Hofstede's ecological analysis--a 20-year odyssey: comment on Oyserman et al. (2002)" *Psychological Bulletin*, 128(1): 73–77. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.1.73>
- Brewer, P., & Venaik, S. (2014). "The Ecological Fallacy in National Culture Research" *Organization Studies*, 35(7): 1063–1086. <https://doi.org/10.1177/0170840613517602>
- Briley, D. A., & Wyer, R. S. (2001). "Transitory Determinants of Values and Decisions: The Utility (or Nonutility) of Individualism and Collectivism in Understanding Cultural Differences" *Social Cognition*, 19(3):197–227. <https://doi.org/10.1521/soco.19.3.197.21474>
- Brislin, R. W. (1970). Back-Translation for Cross-Cultural Research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 185–216. <https://doi.org/10.1177/135910457000100301>
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York: Guilford Press.
- Chen, F. F., West, S. G., & Sousa, K. H. (2006). "A comparison of bifactor and second-order models of quality of life" *Multivariate Behavioral Research*, 41(2): 189–225.
- Chew, K. (1996). *Beyond individualism-collectivism: Additional constructs to consider*. University of Oregon, Eugene.
- Cross, S. E., Bacon, P. L., & Morris, M. L. (2000). "The relational-interdependent self-construal and relationships" *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(4): 791–808.
- Cukur, C. S., de Guzman, M. R. T., & Carlo, G. (2004). "Religiosity, values, and horizontal and vertical individualism-collectivism: a study of Turkey, the United States, and the Philippines" *The Journal of Social Psychology*, 144(6): 613–634. <https://doi.org/10.3200/SOCP.144.6.613-634>
- Erkuş, A., & Banai, M. (2011). "Attitudes towards questionable negotiation tactics in Turkey" *International Journal of Conflict Management*, 22(3): 239–263. <https://doi.org/10.1108/10444061111152955>
- Eysenbach, G. (2004). "Improving the quality of web surveys: The Checklist for Reporting Results of Internet E-Surveys (CHERRIES)" *Journal of Medical Internet Research*, 6(3): 1–6. <https://doi.org/10.2196/jmir.6.3.e34>
- Fiske, A. P. (2002). "Using individualism and collectivism to compare cultures--a critique of the validity and measurement of the constructs: comment on Oyserman et al.(2002)" *Psychological Bulletin*, 128(1): 78–88. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.1.78>
- Freeman, M. A., & Bordia, P. (2001). "Assessing alternative models of individualism and collectivism: a confirmatory factor analysis" *European Journal of Personality*, 15(2): 105–121. <https://doi.org/10.1002/per.398>
- Green, E. G. T., Deschamps, J.-C., & Paez, D. (2005). "Variation of Individualism and Collectivism within and between 20 Countries: A Typological Analysis" *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(3): 321–339. <https://doi.org/10.1177/0022022104273654>
- Gudykunst, W. B., Matsumoto, Y., Ting-Toomey, S., Nishida, T., Kim, K., & Heyman, S. (1996). "The Influence of Cultural Individualism-Collectivism, Self Construals, and Individual Values on Communication Styles Across Cultures" *Human Communication Research*, 22(4): 510–543. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.1996.tb00377.x>
- Hawkins, R., & Teng Sze Wei, S. (2017). "Child Sexual Abuse Attributions Among Undergraduate Psychology Students in Singapore" *Journal of Child Sexual Abuse*, 26(7): 839–852. <https://doi.org/10.1080/10538712.2017.1360430>
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Hui, C. H., & Triandis, H. C. (1986). "Individualism-Collectivism: A Study of Cross-Cultural Researchers" *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 17(2): 225–248. <https://doi.org/10.1177/0022002186017002006>
- Hui, C. H., & Yee, C. (1994). "The Shortened Individualism-Collectivism Scale: Its Relationship to Demographic and Work-Related Variables" *Journal of*

- Research in Personality*, 28(4): 409–424. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1994.1029>
- Jackson, D. D. L., Gillaspay, J. A., & Purc-Stephenson, R. (2009). "Reporting practices in confirmatory factor analysis: an overview and some recommendations" *Psychological Methods*, 14(1): 6–23. <https://doi.org/10.1037/a0014694>
- Jason, L. A., Luna, R. D., Alvarez, J., & Stevens, E. (2016). "Collectivism and individualism in Latino recovery homes" *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 2640(March): 1–14. <https://doi.org/10.1080/15332640.2016.1138267>
- Kagitcibasi, C. (1996). "The Autonomous-Relational Self: A New Synthesis" *European Psychologist*, 1(3): 180–186. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.1.3.180>
- Kemmelmeier, M., Burnstein, E., Krumov, K., Genkova, P., Kanagawa, C., Hirshberg, M. S., ... Noels, K. A. (2003). Individualism, Collectivism, and Authoritarianism in Seven Societies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(3), 304–322. <https://doi.org/10.1177/0022022103034003005>
- Kline, R. B. (2010). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling, Third Edition*. New York: Guilford Press.
- Kumru, A., Carlo, G., & Edwards, C. P. (2004). "Olumlu Sosyal Davranışların İlişkisel, Kültürel, Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle İlişkisi" *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54): 109–125.
- Kurtuldu, G. (2016). "Tüketicilerin Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi Hakkında Bir Ölçek Geçerlemesi" *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1): 100–117.
- Lance, C. E., Dawson, B., Birkelbach, D., & Hoffman, B. J. (2010). "Method effects, measurement error, and substantive conclusions" *Organizational Research Methods*, 13(3): 435–455. <https://doi.org/10.1177/1094428109352528>
- Li, F., & Aksoy, L. (2007). "Dimensionality of individualism-collectivism and measurement equivalence of Triandis and Gelfand's scale" *Journal of Business and Psychology*, 21(3): 313–329. <https://doi.org/10.1007/s10869-006-9031-8>
- Lilleoja, L., Dobewall, H., Aavik, T., Strack, M., & Verkasalo, M. (2016). "Measurement equivalence of Schwartz's refined value structure across countries and modes of data collection: New evidence from Estonia, Finland, and Ethiopia" *Personality and Individual Differences*, 102: 204–210. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.07.009>
- MacCallum, R. C., & Austin, J. T. (2000). "Applications of structural equation modeling in psychological research" *Annual Review of Psychology*, 51: 201–226. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.51.1.201>
- MacCallum, R. C., Roznowski, M., & Necowitz, L. B. (1992). "Model Modifications in Covariance Structure Analysis: The Problem of Capitalization on Chance" *Psychological Bulletin*, 111(3): 490–504. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.111.3.490>
- Markus, H., & Kitayama, S. (1991). "Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation" *Psychological Review*, 98(2): 224–253.
- Marsh, H. W., Hau, K.-T., & Wen, Z. (2004). "In Search of Golden Rules: Comment on Hypothesis-Testing Approaches to Setting Cutoff Values for Fit Indexes and Dangers in Overgeneralizing Hu and Bentler's (1999) Findings" *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 11(3): 320–341. https://doi.org/10.1207/s15328007sem1103_2
- Merkle, E. C., You, D., & Preacher, K. J. (2016). "Testing nonnested structural equation models" *Psychological Methods*, 21(2): 151–163. <https://doi.org/10.1037/met0000038>
- Nayir, D. Z., & Herzig, C. (2012). "Value Orientations as Determinants of Preference for External and Anonymous Whistleblowing" *Journal of Business Ethics*, 107(2): 197–213. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-1033-4>
- Owe, E., Vignoles, V. L., Becker, M., Brown, R., Smith, P. B., Lee, S. W. S., ... Jalal, B. (2012). "Contextualism as an Important Facet of Individualism-Collectivism: Personhood Beliefs Across 37 National Groups" *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(1): 24–45. <https://doi.org/10.1177/0022022111430255>
- Oyserman, D. (1993). "The lens of personhood: Viewing the self and others in a multicultural society" *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(5): 993–1009. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.65.5.993>
- Oyserman, D. (2005). Individualism and collectivism measures. Retrieved from <https://dornsife.usc.edu/daphna-oyserman/measures/> (31.12.2017)
- Oyserman, D., Coon, H. M., & Kemmelmeier, M. (2002). "Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses" *Psychological Bulletin*, 128(1): 3–72. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.1.3>
- Oyserman, D., & Lee, S. (2007). "Priming "Culture": Culture as Situated Cognition" In S. Kitayama & D. Cohen (Eds.), *Handbook of Cultural Psychology* (s. 255–279). New York: Guilford Press.

- Oyserman, D., & Lee, S. W. S. (2008). "Does culture influence what and how we think? Effects of priming individualism and collectivism" *Psychological Bulletin*, 134(2): 311–42. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.2.311>
- Öztürk, E. B., Kılıçaslan, S., & Karagonlar, G. (2015). "İlişkisel Benlik Ölçeğinin Türkçe Geçerlemesi" *DEÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, 16(2): 49–70.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J.-Y., & Podsakoff, N. P. (2003). "Common method biases in behavioral research: a critical review of the literature and recommended remedies" *Journal of Applied Psychology*, 88(5): 879–903. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.5.879>
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., & Podsakoff, N. P. (2012). "Sources of method bias in social science research and recommendations on how to control it" *Annual Review of Psychology*, 63: 539–69. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100452>
- Raykov, T. (2001). "Estimation of congeneric scale reliability using covariance structure analysis with nonlinear constraints" *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology*, 54(2), 315–323. <https://doi.org/10.1348/000711001159582>
- Sakal, O. ve Yıldız, S. (2015). Bireycilik ve Toplulukçuluk Değerleri, Kariyer Çapaları ve Kariyer Tatmini İlişkisi. *Journal of Yaşar University*, 10(40), 6612–6623.
- Schimmack, U., Oishi, S., & Diener, E. (2005). "Individualism: a valid and important dimension of cultural differences between nations" *Personality and Social Psychology Review*, 9(1): 17–31. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0901_2
- Sharma, P. (2010). "Measuring personal cultural orientations: Scale development and validation" *Journal of the Academy of Marketing Science*, 38(6): 787–806. <https://doi.org/10.1007/s11747-009-0184-7>
- Singelis, T. M. (1994). "The Measurement of Independent and Interdependent Self-Concepts." *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(5): 580–591. <https://doi.org/10.1177/0146167294205014>
- Taras, V., Kirkman, B. L., & Steel, P. (2010). "Examining the impact of Culture's Consequences: A three-decade, multilevel, meta-analytic review of Hofstede's cultural value dimensions": Correction to Taras, Kirkman, and Steel (2010)" *Journal of Applied Psychology*, 95(5): 888–888. <https://doi.org/10.1037/a0020939>
- Taras, V., Sarala, R., Muchinsky, P., Kimmelmeier, M., Singelis, T. M., Avsec, A., ... Sinclair, H. C. (2014). "Opposite Ends of the Same Stick? Multi-Method Test of the Dimensionality of Individualism and Collectivism" *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(2): 213–245. <https://doi.org/10.1177/0022022113509132>
- Torelli, C. J., & Kaikati, A. M. (2009). "Values as predictors of judgments and behaviors: The role of abstract and concrete mindsets" *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(1): 231–247. <https://doi.org/10.1037/a0013836>
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism & Collectivism*. London: Westview Press.
- Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M., & Lucca, N. (1988). "Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-ingroup relationships". *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2) 323–338. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.2.323>
- Triandis, H. C., Chan, D. K. -, Bhawuk, D. P. S., Iwao, S., & Sinha, J. B. P. (1995). "Multimethod probes of allocentrism and idiocentrism". *International Journal of Psychology*, 30(4): 461–480. <https://doi.org/10.1080/00207599508246580>
- Triandis, H. C., & Gelfand, M. J. (1998). "Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism". *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(1): 118–128. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.1.118>
- Wasti, S. A., & Erdil, S. E. (2007). "Bireycilik Ve Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi: Benlik Kurgusu ve INDCOL Ölçeklerinin Türkçe Geçerlemesi". *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1–2): 39–66.
- Worthington, R. L., & Whittaker, T. a. (2006). "Scale Development Research: A Content Analysis and Recommendations for Best Practices". *The Counseling Psychologist*, 34(6): 806–838. <https://doi.org/10.1177/0011000006288127>